

KONEC KONFLIKTU MEZI ITALIÍ A VATIKÁNEM.

(Období historické.)

I.

Když p. Mussolini prohlásil při posledním výročí fašistické revoluce, že VII. rok fašismu jest rokem historickým, svět pocítil jisté vzrušení. Naše generace byla živena historií a nežádá, aby se tak dělalo nanovo. Avšak my dnes rozumíme lépe, co znamenala tato záhadná věta. P. Mussolini neohlásil žádnou novou válku; ohlásil naopak mír mezi církví a státem, mír mezi dvěma Římy.

Dříve než posoudíme dohodu, která se právě uzavírá, bude nám snad dovoleno připomenouti dějinnou genesi této události, která beze vší pochybnosti žije v duchu mnoha našich současníků, která však u mladé generace ztratila snad trochu na své svěžesti.

Bylo to v osmém století éry křesťanské, co papežové, kteří byli až do té doby pouze spirituelními vůdci duchovního společenství a biskupy Říma, disponovali mocí světskou a založili skutečné panství na teritoriu bez přestání vzrůstajícím. Po řadě Pipin Krátký, Karel Veliký, císař Jindřich III., později velká komtesa Matylda, obohacovali a rozšiřovali toto panství. Od XV. do XVIII. století byly »papežské státy« na vrcholu své moci. Od konce XVIII. století rozpadávání počalo. Přes obnovování nařizované smlouvami z r. 1815 papežské domény počaly podstupovati během XIX. století pomalý nápor Itálie, která se tvořila. V r. 1849 papež musil hledati útočiště v Neapoli. Deset let na to část jeho států prohlásila svou neodvislost. Král Viktor Emanuel přijal v r. 1861 titul »krále Itálie«. Avšak neodvažoval se až k Římu. Panoval v Turině, později ve Florencii. V letech 1866 až 1870 začíná se kritická perioda, perioda definitivního zabrání. Italové vešli do Benátek v r. 1866 a do Říma po bitvě u Sedanu v r. 1870. Hle fakta, která tomu předcházela: patrioté italští drželi se svého mínění, aby Řím byl hlavním městem Itálie, neboť Benátky byly dosud v rukou Rakouska. Proto vyvstala římská otázka v celém svém objemu. Je zbytečno to říkati, tento problém rozvášnil obzvláště Francii a Itálii a všechny země katolické všeobecně.

Papež, vlastník svých států, nezamýšlel vzdáti se svého světského panství, ale tím více zamýšlel střežiti Řím. Jakožto panovník neratifikoval aneksi z r. 1860 neuznávaje království Itálie. Prohlašoval ostatně, že žádný ústupek nebude učiněn ani jím ani nikým z jeho nástupců (1862).

Na druhé straně Napoleon, nabádán francouzskými katolíky udržoval v Římě francouzskou posádku k ochraně papeže. Útočiti na Řím znamenalo tedy riskovati válku s Francií. Garibaldi tomu porozuměl. Avšak v r. 1862 pokoušeje se obnoviti manévr z r. 1860 vytáhl na Řím se svými dobrovolci. Vláda italská prohlásila jej tedy za vzbouřence a svými oddíly zastavila Garibaldovce v bitvě u Aspromonte, kde Garibaldi byl zajat a později vzat na milost.

Po dvou letech výmluv a podle smlouvy z r. 1864 vlády italská a francouzská daly otázce římské prozatímní řešení; oddíly francouzské musily opustiti Řím ve lhůtě dvou let; náhradou za to italská vláda se zavázala, že znovuzřídí a bude ochraňovati neodvislost Říma.

Florencie byla vybrána za hlavní město království italského. Avšak takto římská otázka byla pouze odložena a zůstala nerozhodnuta. Ostatně tato úmluva neusmířila Napoleona s Itálií, avšak znesvářila jej s francouzskými katolíky a papežem.

Řím a Itálie obrátily se tedy k Benátkám. Důležitá událost přišla jim vhod, byl to konflikt rakousko-pruský: Bismarck, ministr Pruska, v r. 1865 uzavřel alianci s Itálií. Prusko zvítězilo u Sadově a jeho spojenci byli poraženi Rakušany u Custozzy na zemi a na moři u Lissy (červen—červenec 1866). Rakousko musilo tedy postoupiti Benátky: odevzdalo je Napoleonovi, který je předal Italům, střeže však Terst a Trident, které byly ještě dlouho vymáhány italskými patrioty (Italia irredenta).

Když byla upravena otázka Benátek, objevila se opět otázka římská. Ta hraje od r. 1867 do

1870 hlavní roli a pro Francii neslavnou. Garibaldi vyvolal novou krizi opětným tažením na Řím. Francie šla tudíž na pomoc papeži a nalodila ve Toulonu armádní sbor francouzský; tato výprava přišla právě včas k zachránění papežských a zahнала Garibaldiho k Mentone (listopad 1868). Římská otázka od 1868 do 1870 překážela uzavření aliance mezi Francií a Itálií a Rakouskem a byla příčinou odloučení od Francie ve válce r. 1870.

Pruská vítězství dala Řím Itálii, tak jako již před tím dala jí Benátky. Skutečně Napoleon musil po prvých porážkách r. 1870 povolati vojenský sbor k obsazení Říma. Šest dní po bitvě u Sedanu italská vláda dala papeži ultimatum a 20. září italské oddíly obsadily Řím, napříště hlavní město Italie.

Toho dne Italové vnikli do Porta Pia a papež nechtěl vystavovati své poslední obránce bez účelnému zápasu. Dal vytyčiti bílý prapor na svatoandělském hradě.

Dne 1. července byla všechna ministerstva převedena do Říma. 2. července Viktor-Emanuel sem slavnostně vstoupil a odpověděl na řeč syndikovu historickou větou: »Ano, jsme v Římě a zde také zůstaneme.«

Dne 27. listopadu zahájil tu poprvé parlamentní zasedání. Co tedy dělal papež? Již v r. 1858 Napoleon uvedl do světa anonymní brožuru (»Papež a kongres«), ve které vyzýval Jeho Svatost, aby se zřekla největší části svého světského panství. Napoleon sám napsal papeži, aby opustil alespoň Romagnu, avšak již tehdy papež protestoval. Skutečně odpověděl na toto vyzvání krutou encyklikou, v níž odpůrci jeho moci byli prohlášeni za hodny týchž klateb, jako odpůrci jeho autority duchovní (19. leden 1860).

Napoleon III. však pokusil se chrániti papeže. Bohužel, jak jsme již řekli výše, jeho zahraniční politika skončila porážkou u Sedanu, kde probouřilo se celé francouzské císařství dovolujíc v témže čase definitivní potvrzení italské jednoty a loupení papežského panství.

Papež potom vyobcoval z církve Viktora Emanuela a jeho pomahače. Parlament italský, aby upokojil katolický svět, nejen papeže, odhlasoval »garanční zákon«, který vznikl tímto způsobem: Následkem plebiscitu o zabránění římských provincií (20. října 1870) a zákona o postoupení hlavního města (26. ledna 1871) objevila se otázka, která musila býti rozhodnuta přede vším ostatním a jež zněla takto:

Jak upravití situaci papeže zbaveného napříště svých států? Se stanoviska diplomatického bylo třeba uklidniti Evropu, na kterou papežský vládce měl tak veliký vliv; řešení toho mohlo by se naléztí na příklad v úmluvě s papežem o nezbytných zárukách pro výkon jeho duchovní moci. Či bylo by třeba přihlížeti především k tomu, aby byla Italie uspokojena tím, že by byly papeži vzaty prostředky k opětnému uchopení se světské moci? Jinak řečeno: je nutno se spokojiti s ochranou papeže, či spíše snažiti se jej spoutati?

Prvé řešení nabylo převahy nad druhým, poněvadž spíše se shoduje se zahraničními zájmy Italie a s formulí o svobodné církvi ve svobodném státě, s principem neodvislosti moci civilní a moci duchovní. Tak tedy garanční zákon byl parlamentem odhlasován v posledním jeho zasedání ve Florencii (13. května 1871).

II.

Právní fáse.

Přikročujeme nyní k právní fási táto otázky. Jest nám třeba, abychom nejprve přistoupili k celkovému posouzení tohoto proslulého garančního zákona. Tento zákon zaručuje papeži:

1. Pro jeho osobu nedotknutelnost chráněnou týmiž sankcemi, jako je chráněna nedotknutelnost krále a chráněnou čestnou stráží.

2. Pro jeho neodvislost užívání a nedotknutelnost (bez suverenity!!) paláců biskupských jakož i výsadu civilní listy 3 milionů.

3. Pro jeho posláni možnost volného poštovního a telegrafního styku s katolickým světem a právo přijímatí representanty cizích států, požívající všech diplomatických imunit.

4. Pro následnictví svobodu konklave. Stát mu mimo to zůstavil jeho právo moci nad italským kněžstvem, jakož i jmenování biskupů a odstranil placet a exequatur.

Nyní a na druhém místě posuďme právní povahu tohoto zákona.

1. Není ústavní. Neboť konečně, co jest to ústava státu? Je to základní zákon národa; jest to charta, která se dává státu a v níž se určuje jeho existence, jeho složení, jeho život atd., jest to, jak praví Cicero, »quod populus jubet atque constituit«. Tento italský zákon odhlasovaný parlamentem jest však jen pouhou vnitřní úpravou, tak jako je zákon fiskální, neboť ústava by musila býti pozměněna, když tento zákon uvádí nový prvek státu italského ve formě ústavní. Poněvadž toto pozměnění nebylo nikdy uděláno, tato záruka je tudíž pouze záležitostí italskou a nic jiného než italskou.

2. Není mezinárodní. To jest, cizí národy nebyly povolány, aby se na něm účastnily a nemohly se »de jure« na něm súčastniti. Papežské státy, dosud část mezinárodního společenství, byly odstraněny a zmizely, aniž by byly ostatní národy o tom uvědoměny, čímž způsobena byla křivda světu, jmenovitě katolickému, a též i urážka jeho reprezentantu tam dole.

Ve smyslu mezinárodním papež, poněvadž fakticky nepřijal tento stav, podržel nad svými státy úplnou suverenitu se všemi přednostními právy, které se k těmto státům vztahují. Aneксе zakládá se na aktu porušení, které je v odporu s právem mezinárodním; tento akt nemůže a nemohl by býti následkem toho uznán mezinárodním právem. Tento zákon udržuje skutečný konflikt mezi Itálií a ostatními státy.

3. Zavedl režim naprosto protiprávní, poněvadž, aniž by uznal suverenitu papežovu, přirovnává jej k panovníkovi. Postupuje takto, odstranil stát, ale zachoval jeho hlavu.

Taková byla situace papežova od r. 1870 až do 11. února 1929. V této době nebylo mezi Svatou stolicí a italskou vládou žádného vztahu. Konflikt obou práv, církve a Italie, ohledně Věčného Města, nebyl ve svém průběhu přerušen.

Papežové, odmítající přijmouti tento fakt a odmítající podrobiti se proslulému garančnímu zákonu, uchýlili se jakožto dobrovolní vězňové do apoštolských paláců, jejichž požívání jim Italie ponechala. Nástupce svatého Petra žil od té doby na úseku země, podrobenému cizímu panství. Avšak odmítaje před celým světem uznati oloupení, jímž byl postižen, obmezil svou odvislost na nejjednodušší výraz. Správně řečeno, nepodrobil se žádné porobě. V paláci, který mu více nepatřil, papež měl svůj dvůr, svou armádu, svůj prapor. Ve skutečnosti zůstává neobmezeným pánem na italském teritoriu. A až do 11. února 1929 Řím poskytoval podivné divadlo dvou protilehlých mocí existujících tu spolu vedle sebe v situaci, která se přičí vši zdravé logice. Na březích Tiberu bylo třeba vši italské geniálnosti spočívající v obratnosti, rovnováze a důvtipu, aby se beze svárů udržela choulostivá situace. Garanční zákon byl kvalifikován jako veledílo právnícké moudrosti. Ve skutečnosti opravdovým veledílem v podstatě bylo ono vyšší umění, s jakým Italové Vatikánu a Quirínálu uměli od r. 1870 manévrovati mezi nejnebezpečnějšími úskalími, aby se vyhnuli v tomto městě, které je současně přirozeným hlavním městem Italie a tradicionelním sídlem papežství, nárazu obou mocí, vytýčených jedna proti druhé. Ostatně po celý ten čas toutéž silou věcí a proto, aby se rozhodly otázky obyčejné správy, udržovaly se styky mezi autoritami italskými a vatikánskými. Jak se zdá, nikdy oba tábory nezapomněly na svůj původ. Různost jejich smýšlení spočívala vždy více v jejich mozcích než v jejich srdcích. A tou měrou, jak národ italský vzrůstal ve své síle a ve svém vlivu, Vatikán, vždy vnímavější, odevzdanější, mírní svou původní nesmířitelnost. Čas sám — podle Crispiho jediný lék, který může učiniti konec římské otázce — provádí se své strany své dílo zapomenutí a uklidnění. Lev XIII. byl snad posledním papežským vládcem, který vyslovil slovo »nikdy« s hlubokým pocitem nebezpečí, které by mohlo ohroziti církve v případě kompromisu s italskou vládou. Když tušil svou smrt v r. 1901, papež poslal Mgr. Angelimu obálku s tímto nadpisem v italštině: »Svatý otec, Lev XIII., světil tuto obálku svému

osobnímu sekretáři s příkazem, aby tento ihned po jeho smrti ji předal eminentissimu kardinálovi hlavě biskupů ve Svatém kollegiu.« Obálka obsahovala spis, který měl být přečten v prvním ze shromáždění konklave a který byl obranou chování papežského vládce vůči Italii. Lev XIII. staví se tu se vši rozhodností proti všem pokusům, které byly učiněny, aby byl přinucen přijmouti úpravu a vyrovnání, jehož skutečným cílem bylo to, aby byl přiveden do skutečné závislosti. Prohlašuje, že vzhledem ke koexistenci moci civilní a moci papežské v Římě obává se druhu poitalštění papežství, což by bylo nebezpečnou kalamitou. Utvořilo by se kolem papeže okolí, kterému by mohl toliko s obtížemi se vymknouti. Politický vliv byl by citelný v nejposvátnějších shromážděních církevních, dokonce i v konklave. Katolická jednota byla by uvržena do nebezpečí. Nástupce Lva XIII., Pius X., aniž by zcela opustil kategorické chování svých předchůdců vůči římské otázce, zdá se však, že vnesl do ní jakési umírnění. Benedikt XV., udržuje oficiálně tradicionelní stanovisko, udělal krok ku předu tím, že oprávnil katolické panovníky k návštěvě Říma, a tím, že souhlasil, aby byli přijímáni ve Vatikánu, ačkoliv byli hosty Quirinálu. Pius XI. s výše balkonu Svatého Petra v hodině svého zvolení vyslovil své požehnání urbi et orbi, obyčej to, který byl přerušen od 1870. Potom ve své první encyklice vyslovil mínění, že také Italie by mohla být zastoupena u Svaté Stolice, to jest, že by tím byla otázka římská likvidována.

Italie, pokud jí se týkalo, podržujíc své stanovisko, podle něhož nemohla žádným způsobem zřici se města, jehož dějiny i zeměpisná poloha učinily z něho její hlavní město, vždy usilovala, aby našla řešení pro římskou otázku. Rozumíme proč. Nedostatek oficielních styků s Vatikánem ji vždy znepokojoval a trápil. Což císařské tradice latinského Říma nejsou skutečně reprezentovány Svatou Stolicí? Což z Vatikánu nevyzářuje universální myšlenka? A papežství nerepresentuje snad ve světě politickou moc prvního řádu? Pro tento fakt Italie zcela přirozeně směřovala k tomu, aby papežství pokládala za prvý prostředek činnosti pro expansi italianismu ve světě. To jest ostatně myšlenka italského ministra zahraničních záležitostí, Sonina. Krátce, starost velmi vážná o její vlastní zájem diktovala Italii, aby nezůstala v ústraní. Jsou ostatně známy všechny pokusy, které byly učiněny různými vládami na Quirinálu, aby se přikročilo k přímé dohodě se Svatou Stolicí. Avšak všichni státníci, kteří v tomto období byli u moci a pokoušeli se problém rozřešiti, narazili na veliké obtíže: na žárlivost svých kolegů, intriky parlamentní, nepřátelství protiklerikálů. Tu, zbaven jsa vši oposice rázu politického a povahy laické, nakloněn církvi, bez soupeře, všemocný pán Italie, p. Mussolini byl lépe než kdo jiný vyzbrojen, aby mohl rozetnouti nebezpečný gordický uzel. Je ostatně známo, že tomu chtěl. Což neměl fašismus na zřeteli velikost Italie? A není-li Svatá Stolice zcela přirozeně tak umístěna, aby byla na prospěch pochodu k tomuto cíli? Mimo to Duce věděl, že, rozhodne-li tento historický problém, získá si tím jistě nehynoucí slávu. Podařilo se mu to, v čem Napoleon, v čem nejmocnější politický genius italský devatenáctého století, Cavour, v čem dva velicí králové, Viktor Emanuel II. a Umberto I. ztroskotali. Sám jediný zvítězil nad odvěkou nesmířitelností římské kurie. Napříště nebude již konfliktů! A Italie nebude již v očích universální církve loupící mocnosti.

III.

Obec Vatikánská. — Smlouva Lateránská.

»Výlučná a absolutní« moc papežova, podobající se moci každého jiného panovníka, jest vykonávána v basilice svatopetrské, v paláci a zahradách vatikánských.

Jak malý to obvod! Nejvýše čtyřicet hektarů. Až dosud vždy se mysliło, že je nutné rozsáhlejší panství k udržení suverenity. Církevní státy před útokem Garibaldiho v r. 1860 čítaly více než jeden a půl milionu obyvatel. Zajisté mezi vyjednavately obou moci v různých obdobích restituce rozsáhlejšího a lidnatějšího okrsku nebyla nikdy pokládána za praktickou. Avšak v každé příčině mělo se za to, že na pravém břehu Tiberu mezi svatoandělským hradem a Janiculum může být ohraničeno značné panství.

Vatikán uprostřed těchto dvou bodů otevírá se do římské campagne, pláně, která již po několik let jest vydána v šanc zedníkům. Byl zabrán z důvodů obranných papeži navráťivšími se z Avignonu, kteří byli málo nakloněni k opětnému získání paláce lateránského, který byl příliš otevřen a ohrožen. Se svým příslušenstvím tvoří zřetelnou čtvrt, zřetelně vymezenou, oddělenou od hlavní části města. Proč z toho neuděláti knížectví? V r. 1870 generál Cadorna obdržel rozkaz, aby jej nechal stranou a byl i vyňat z plebiscitu. Na počátku nynějšího vyjednávání p. Mussolini nabídl papeži nejen Vatikán a jeho basiliku, ale i na Janiculu villu Doria Pamfili, villu Gabrieli a jedlový les. Velmi rozumně papež dar odmítl. Opakoval slova svatého Františka, který doporučoval svým bratrům, aby měli pro tělo to pouze, co je třeba k zachování duše. Malé teritorium, které Duce měl na mysli, přivtělilo by nezbytně několik drobných domů a několik ulic. Byla citována slova kardinála Gasparriho: »Nechceme, abychom se musili zabývati stávkami tramvajů«. Konečně neprohlásil v r. 1887 Leo XIII., že se o světské moci musí uvažovati, ne jako o učelu, ale jako o prostředku papežské nezávislosti? Vycházejí z této zásady, papež chtěl, aby jeho jmění bylo zredukováno na nejnnutnější. Náměstí svatopetrské, ač nenáleželo království italskému, jest svěřeno jeho policii.

Taková bude obec Vatikánská. Obec Vatikánská? Mocná osobnost v Římě postavila se proti tomuto názvu, který byl vynalezen p. Mussolinim. Bylo by vhodnější říkati Roma Vaticana! Aní na okamžik církev nesmí zanedbávati nebo mýjeti s mlčením svůj římský titul. Výraz objevil se příliš pozdě. Ostatně papež obdržel do plného vlastnictví patnáct basilik, paláců, kolejí, seminářů atd., rozptýlených po městě, opatřených buď imunitou diplomatickou nebo imunitou fiskální. 20 kilometrů od Říma zámek Castel Gandolfo, přidělený Svaté Stolicí garančním zákonem a týčící se uprostřed vsi, neměl vůbec parku. Villa Barberini a její zahrady, jichž snažila se italská vláda zmocniti cestou expropiace, byla mu nyní přivtělena.

* * *

Papež, který jak jest viděti, málo vyžadoval na rozsahu svého panství — neboť podle stavu věci není to nikterak hmotnost, kterou by jeho panství mu zabezpečilo neodvislost, trval za to na nejširším a nejpřesnějším vymezení své suverénity. P. Mussolini je také co možná vzdálen od ducha právníka a tradicionelního znalce zákona a od ducha nesmířitelného služebníka státních doktrín. Rovněž pokud se týče politického jednání při konkordátu, šel do živého mnoho posvátných koncepcí. Výsada vyslanectví, organisace dosti dokonalé sítě veřejných komunikací (pošt, telegrafu, spojení radiového) pocházejí od něho. Však hle, co nebylo řečeno! Bylo předvídáno celé řízení o vydání (pro takové delikty, které jsou uznány oběma zákonodárstvími) a národnost vatikánská související s pobytem v obci Vatikánské, s výjimkou kardinálů kurie, kteří jí drží bez ohledu na své bydliště. Pro funkcionáře a hodnostáře vykonávající úřad mimo své hranice nešetřilo se privilegii. Není třeba si zatajovati, že v těchto rozličných kapitolách mohou vzniknouti velmi obtížné problémy: na příklad, co se stane s politickými vinníky, kteří se utekou do obce? Nejprve, jak vidno, Vatikán bude nucen redigovati nebo uvěsti zcela nový trestní zákoník. To není vše. V době válečné jest vládě papežské povolena svoboda nejširší činnosti. Napříště, aniž by musila žádati za přízeň, může volně stýkati se se všemi válčícími stranami, rozumí se tím, že i s nepřátely Italie a, bude-li válčiti i Italie, může přejímati jejich biskupy, jejich kněze, jejich jednately a posílati k nim své.

Celá tato koncepcie jest odůvodněná a odvážná. Namítá se, že obec Vatikánská jest vydána na milost Italii. Avšak nebyl snad Vatikán vydán Italii na milost i dříve a tento argument nebyl by nic platný proti restituci světského panství i nejširšího? Vzpomeneme-li na poznámku kardinála Gasparriho o stávce tramvajů, mohli bychom tvrditi, že Svatá Stolica byla by připoutána k obklopující ji moci tím více, čím by byly značnější její úkoly a nesnáze administrativní. Jest možno se domnívati, že, kdyby žila Svatá Stolica s Itálií v trvalém nepřátelství, těšila by se ve skutečnosti reálnější volnosti hnutí a volnosti zvláště lépe pozorovatelnější zvenčí. O tom není pochybností. V praxi však jednalo se mezi oběma mocnostmi o takové dohodnutí, že proslulé nepřátelství by skončilo obrácením se v prázdnou fikci. A nad to

bylo snad možno papeži vyhnouti se smíru s italskou vládou, která byla rozhodnutá dosíci ho za každou cenu?

Zbývá problém garancie mezinárodní. Za Pia X. a za Benedikta XV. byla považována za nezbytnou, jmenovitě pak v rozmluvách kardinála Cerettiho a p. Nittiho v r. 1920. Pius XI. po uvážení připojil se v této věci k thési p. Mussoliniho (třetí osoby nemají se míchat do záležitostí mezi Vatikánem a Itálií) a daleci toho, abychom pozorovali, co tím ztratil, soudíme, že celkem vzato tím získal. Podle doktriny Svaté Stolice Vatikánský stát nepotřebuje nikterak, aby byla vládami uznána suverenita zmíněná ve smlouvách lateránských, poněvadž vzhledem k těm vládám, které v hojném počtu přijímají vyslance, tvrdí, že ji nikdy neztratil, poněvadž Itálie smlouvou z 11. února 1929 není nikterak povolávána k tomu, aby tuto suverenitu založila, ale k tomu, aby upustila od popírání jí, jak činila v l. 1870—71. Co se týče pomoci, kterou by mohla Svatá Stolice očekávat od mezinárodního společenství proti Itálii v době konfliktu, skepticismus papežův jest oprávněný, ačkoliv snad připouští vzpomínku na oběti napoleonovské Francie, která, aby podporovala Svatou Stolicí, obětovala nejen vojáky, ale i alianci utvrzenou u Magenty a u Solferina. Mimo to jest zřejmo, že hledání mezinárodní garancie, ať již jakékoliv, by vtáhlo Svatou Stolicí do Společnosti národů a mnoho lidí velmi lehkomyšlně mluvilo o tomto záměru. Není tomu dlouho, co p. Albert Thomas naléhal na Vatikán, aby poslal svého zástupce do Mezinárodního úřadu práce. Bylo mu odpověděno, že, ač vždy hotova projevit své mínění o otázkách řádu mravního nebo sociálního, Svatá Stolice nemůže vstoupiti do mezinárodního shromáždění, nemůže-li tu míti předsednictví. Toto jednání může se zdáti upřílišněné: je to však pro papežství logicky nezbytné. Stolice svato-petrská musí státi nad národy pod nebezpečím, že by poklesla. Táž námitka — a citelně vážnější — existuje vůči nabídkám ze Ženevy. Lze si představit, jak papež je předvoláván před tribunál v Hagu nebo před rozhodčí soud? Že by byl donucen bráti účast na sporu mezi Německem a Polskem, mezi Francií a Itálií? Pochopíme, že by takto vyjednavatelé učinili z neutrality Vatikánu opak jeho nedotknutelnosti. Neutralita tu neznamená běžný pojem zákona národů, avšak se stanoviska papežova nadsmyslnou posici vůči panovníkům a se stanoviska Itálie slib, že nikdy nebude brána účast na rozličných politikách států. Kardinál Gasparri spěchal tedy říci vyslancům, že smlouva lateránská by nebyla ani zaznamenána v Ženevě do protokolu.

Posuďme nyní konkordát. Politická smlouva dávající vznik obci vatikánské a vymežující rozsah suverenity papežovy je toliko polovinou smluv lateránských. Druhá polovina obsahuje konkordát o 45 člancích, v nichž jsou pro království italské určena vzájemná práva mezi církví a státem. Pius XI. nadevše trval na této smlouvě. Sám se o tom vyslovil 13. února, když přijal profesory a žáky katolické university milánské. Hrdě prohlásil, že jeho zřeknutí se bývalého papežského státu bylo, přísně vzato, ospravedlněno samým konkordátem.

Konkordát jest podmínkou smlouvy. Věta ta neznamená, že by byl papež uspokojen jen z polovice klausulemi politickými a teritoriálními, které tu analyzujeme, ale spíše je svoboda a nezávislost Svaté Stolice, vzdor vši předsevzaté opatrnosti a všem získaným výhodám, byla by pouze prázdnými slovy, kdyby se stanoviska náboženského nebyl italský národ obnoven a znovustvořen. Je tomu padesátosm roků, co tato země se odkřesťanstila při roztržce náboženství a patriotismu. Toliko sbírka satirického časopisu *Asino* podává, jak se zdá, někdy myšlenky protiklerikálního násilí, a i protináboženského. Jest nyní třeba Itálii »vrátiti Boha«. Jinak obec Vatikánská, do níž by byly obklopující ji vlny, byla by snadno otřesena. Odtud vnitřní spojitost politické smlouvy a konkordátu. Během třiceti měsíců vyjednávání papež, poznáv překážky ve člancích konkordátu, opakoval před svými rádci: »Spíše než abychom pustili, co jsme získali, pošlu zase všechny listiny do archivů a ponechám svému nástupci péči o to, aby z nich zase vyšly«.

Ve Francii mnozí se divili, že papež, když měl rozřešiti problém své nezávislosti světské, který zajímá celý katolický svět, myslil, že dosáhl kompensace ze své oběti v textu, na kterém je výlučně interesována Itálie. Usoudili z toho, že italské zájmy u Svatého Otce zvítězí nad jejich zájmy všeobec-

nými. Zmínili jsme se již o thési, podle níž italský konkordát jest považován za nevyhnutelný sloup vatikánské suverenity, tak jak jest právě vymezena. Úvahy osvětlí papežskou myšlenku.

Především nesmíme ztratiti z očí sklíčenost italské církve. Ve Francii mohlo se z hlubokého zmatku v životě katolickém před pětadvaceti léty souditi na konflikt moci duchovní a moci civilní. Zmatek byl mnohem hlubší. Po všem dopustili se válečných podniků, které ve Francii nikdy neměly rovnocenných a ctihodný patriotismus bojoval proti instituci náboženské. Nejen církev přizpůsobená teritoriálnímu rozdělení z dřívější doby, nikdy nemohla reformovati své postavení, uvésti je alespoň trochu do souladu s novou národní jednotou, ale nejnepřátelštější zákonodárství vypučelo. Žádné náboženské vyučování na školách veřejných, leč na obecných, které byly velmi konservativní, a na málo školách svobodných. Kongregace neměly zákonné existence. Statky církevní byly konfiskovány zákonem z r. 1866 a ty, které nikdy nebyly dotčeny, poněvadž měly na starosti duše, kostely a domy k nim přiléhající, byly zbaveny vši svobody administrativní. Nastal systém »královského správcovství«, mající za cíl rozdělení obecných fondů, utvořených mimo veřejný zájem, a prakticky znamenající úzkostlivý a přísný dozor. Biskupové vybíraní papežem byli nuceni ucházeti se o exequatur, aby se mohli uchopiti držení svých důchodů, a často, jako ku příkladu arcibiskup z Bologne a patriarcha benátský, byli nuceni se vzdáliti. Na jihu hlavně ony pranepatrné diecése a faráři ve vesnicích pro nedostatek domů žijící u svých osadníků. Pius XI. od prvního dne usiloval o to, aby zmírnil všechna tato zla. Ku příkladu bez přestání předem platí ze svých prostředků na výstavbu far. Když mohl shromážditi několik set tisíc lir, povolal architektky. Avšak vyjmenování všech věcí není vyčerpáno. Jeden proti druhému, církev i stát, oddávají lidi a dělají z bigamie něco, co se v praxi často vyskytuje. Aby byl upraven takovýto stav věcí, snažili se mnoho, aby byl opět tím či oním způsobem uveden v platnost piemontský konkordát z r. 1817, který také padl 20. září 1870. Po r. 1923 fašistická přízeň, přerušovaná několika spory, zastavila se daleko ještě od cíle.

Vzhledem k tomuto ubohému stavu konkordát lateránský slibuje italské církvi zlatý věk. Katolicismus je znovu prohlášen za státní náboženství. V tomto ohledu byl opět přijat 3. článek ústavního zákona ze 4. března 1848, právně dosud platný, avšak zapomenutý pro neuzívání. Civilní moc není již žárlivá na svou nadvládu. Je to opětná jednota duchovenstva a meče, jak tomu bývalo za vzácných dnů germánského svatého římského imperia, dnů vyplněných souladem. Fašismus ukončil to tím, že doznal, že národ musí býti orientován k ideálu katolickému, a propůjčuje se k nastolení skutečné dvojí monarchie.

Ať Cavour a Mazzini obrátí se ve svých hrobech! Ať Garibaldi sestoupí na Janiculu s koně a opře se o zeď a posílí se sklenkou kořalky! Napříště biskupové budou svobodně jmenování bez jakékoliv předběžné dohody se státem, který bude míti toliko právo, aby poznal do jisté doby jméno vyvoleného a užil svého veta jen pro vážné politické důvody. Systém královského správcovství jest odstraněn. Všechny náboženské řády a všechny kongregace úhrnem obdrží bez rozdílu privilegium právnických osob. Pokud se týče manželství, církev nabývá opět skutečné všemocnosti. Kněz, když vykonal svatební obřad, má možnost spojití je i civilně: jest mu pouze uloženo, aby postoupil svatební akt obci do pěti dnů. Pouze církevní tribunály budou kompetentní k rozvázání manželského svazku a apelační dvůr bude vyslovovati jen svá rozhodnutí exekutivní. Se svolením Svaté Stolice pouze rozvody budou přeneseny na spravedlnost světskou jako v minulosti. Mimo to jest třeba si všimnouti, že občanské oddávky a občanské řízení rozlukové trvá dále pro nevěrce a že protestantští pastoři a rabíni budou velmi pravděpodobně také ustanovováni za funkcionáře civilního řádu ve svých kostelích a synagogách.

Toto vzkříšení kanonického práva v životě národa má velkou důležitost. Italský stát chtěje dáti zase manželství na základě rodinném důstojnost souhlasnou s katolickými tradicemi svého národa, přiznává svátosti manželské, upravené právem kanonickým, účinky občanské. Pro církev jest to velkou pýchou.

Konečně vzhledem k posvátnému charakteru Říma, biskupského sídla papežova, centra katolického světa, italská vláda bude pečovati, aby předešla nebo aby potlačila vše, co by mohlo býti v rozporu

s tímto charakterem. Co jiného znamená tato klausule? Potlačení maškarních plesů, které dosud tu existují. Zákaz protiklerikálních průvodů a různých urážek, které italská kněží všeho druhu musili v posledním půlstoletí zakoušeti: provokující sochy, útoky protestantské atd. . . .

IV.

Pius XI. — Jeho osobnost. — Jeho politika.

Celá tíha záležitostí padla na papeže. Když p. Mussolini byl od prvního dne rozhodnut vyjednávat, rozhodnutí Pia XI. bylo dominujícím prvkem jednání. Strašná volba. Po r. 1870 papežský panovník našel opět svou neodvislost a svou svobodu; bylo to citelné pro svět, když ze sebe udělal dobrovolného vězně. V grandiosní síni vatikánské a svatopetrské papežství, obmezené na svůj obsah duchovní, očištěno dosáhlo vlivu, který nemá rovného, leč snad v dávných stoletích. Pontifex upírající slabý svůj zrak do budoucna, méně jsa přesvědčen o obnovitelské síle, než církev myslela, byl by pravděpodobně váhal čeliti nebezpečím změny. Pius XI., chladný počtář a muž činu, nikterak neztuhl v klidu mystiky. Uvážil, že časem soustava nalevo ztratí na své účinnosti, že válka dala poznati jejich nepříjemnosti, že nebylo třeba onu soustavu náhod odívati nadpřirozenou ctností a že ani on ani jeho nástupci by nikdy nedosáhli dohody, kdyby k ní nebyl nakloněn diktátor, který nemusí vyhledávati parlamentního souhlasu a který potřebuje, aby byla posvěcena jeho moc. Často rozhodování bylo kruté. Vypravovalo se, že najednou v neděli 10. února klonil se k tomu, aby úprava již připravená byla ponechána k dozrání a aby vše bylo přenecháno tomu, kdo přijde po něm. Kardinál Gasparri upozornil papeže, že současná příležitost se třeba již nikdy nevrátí. Papež pak již neváhal.

Úmysl odpovídal jeho sentimentalismu. Den po podepsání odpověděl takto kritikům: »Jest nutno jíti s časem. Nežijeme již v r. 1870. Co přinese budoucnost? Lidé na štěstí o tom ničeho nevědí. Jinak by nebyli optimisty. Jsem optimistou a jsem spokojen tím, k čemu jsem se rozhodl.« Je to jednání ducha, který uvažuje vše pro i proti a odchýlí se odtamtud, kde váhy naklánějí se stůj co stůj k předsudkům a ke zvyku.

Papež Pius XI. není pouze mužem činu, realistou a člověkem naplněným vůlí, kterou jeden z nejvýznačnějších vyslanců, kteří byli u něho akreditováni, baron Beyens, přirovnává k železně tyči. Jest »velmi osobní«, to znamená žárlivý na svou autoritu, málo nakloněný k tomu, aby jí přenesl na někoho jiného. A následkem toho výjimečně pracovitý — jest vzhůru až do půl jedné, ač vstává v 7 hodin. V Ambrosiánské knihovně v Milánu před jeho příchodem správní rada vládla nedílně a bibliotekář byl zatlačen až na konec stolu. Po několika týdnech Mgr. Ratti — jeho dřívější jméno — byl tu ústřední osobou a řídil vše podle své libosti. Nikdy panovník si nezasloužil ani v nejmenším stupni, jako on, názvu stroje na podpisování. Vzhledem ke smlouvám lateránským měl podle vlastního dosvědčení ve svém kabinetu na dvě stě shromáždění a porad. Jinými slovy vedl za ruku svého plnomocníka. Fakt nepřekvapil žádného, poněvadž tak zacházel i s ohromným strojem vatikánským: 11 kongregacemi, 3 tribunály, 4 úřady, 7 komisemi, aniž bychom citovali ony podružné. Nejčastěji za dřívějších papežů správcové kongregací, předsedové komisí atd. přednášeli ústně papežovi výsledek prací za týden, za čtrnáct dní, za měsíc. Avšak Pius XI. vyžaduje stále listiny a po dlouhý čas učinil si pravidlem studovati technické poznámky »rádců«. V témže duchu dotazuje se hojně svých návštěvníků a prodlužuje často audience až do 3 hodin do odpoledne, což je zvláště namáhavé pro papežské komoří kápi a meče v předpokojích, kteří tu jsou nuceni státi s kloboukem pod pažďí. Detail však, v němž objevuje se jeho povaha směřující k činnosti: když si utvořil mínění o člověku, uvolňuje kontrolu a dozor a nevstupuje již do místností. Tímto spojením vlastností často neslučitelných překvapuje ty, kteří s ním žijí. Odloží třeba svou poštu, když na příklad se zastaví u dopisu chudé francouzské učitelky, která žádá pensi na vládě polské a vlastnoručně pošle notu varšavskému nunciu, úplně

skrblicky vsune do své zásuvky list bílého papíru, obálku dosud použitelnou. Jindy zase přerušiv soukromou audienci učiní ve dvaceti minutách pět rozhodnutí důležitých pro Spojené Státy, jižní Ameriku, Irsko, Anglii a Rakousko.

V tomto rozhodném okamžiku pontifikátu Pia XI. není zbytečno pochopiti, pokud jest to možno, intelektuelní temperament povolany, aby se naň počítalo v rozvoji církve. Říká se o papeži s příděchem výsměchu: bibliotékář! Bibliotékář, vyzbrojený přísnou metodou vědeckou po způsobu kardinála Ehrle (který jej dal jmenovati v Ambrosiánské knihovně, na Vatikánu) a kardinála benediktina Serediho, nastoleného před nedávnem na stolec arcibiskupský v Maďarsku. Jako papežové z doby renaissance, tak i Pius XI. má touhu po věděni. Neváhá nikdy, může-li, dosíci knih a vzácných rukopisů, posílaje své emisary až do nitra Balkánu. Neváhá povolati ze Spojených Států architekta způsobilého k zlepšení úpravy Vatikánu. Jest encyklopedista. Mluví dvanácti jazyky, i rusky. Píše francouzsky skoro bez chyby, nedělaje si starosti s užíváním nehlasných e. Bylo jej slyšeti rozmlouvati s porozuměním o motorech Dieselových, o fialových paprscích, o okázalostech církve v Miláně, o dějinách umění. Jeden z jeho domácích lidí pravil kdysi: »Nikdy nebylo kultivovanějšího papeže od Mikuláše V.«, papeže z XV. století, který podle soudu Aenease Sylvia obsáhl veškeré vědy svého času.

Jsou tyto všechny vědomosti rozptýleny a neplodné, nebo se zhušťují od všeobecných, činných a živých myšlenek? Stojíme před prostým vzdělavcem nebo před znamenitým duchem? Postačí snad poukázati na to, že církevní politika se ohromně upevnila od doby deseti let, co Pius XI. ji dává všecken svůj vzlet a veškerou energii svoji, a že není podstatné určití, do jakého stupně z toho sám vyvodil formule. Tyto formule mají místo v našem šetření: dovolují nám posouditi, jak v papežské správě vše je v pohybu a že konce dlouhé tradice světské zapsané ve smlouvě lateránské jeví se jako novota mezi mnoha jinými novotami. Pohledme na několik zásad dnes prakticky provedených.

Církev je samostatná. Nedomáhá se ani protektorátu, ani intervence států. Za všech okolností chce jednati se stranami přímo bez prostředníka. Pro vyslance papežského v Turecku nebo v Číně ze samotné povahy zastupování Svaté Stolice vyvěrá dostatečná autorita.

Je možno navazovati styky se státy, které po válce vznikly nebo se zvětšily, uzavíratí s nimi smlouvy a bez přehálení přizpůsobovati církevní organismus nové teritoriální poloze.

Staré konkordáty příliš poškodily cenu kanonického práva. Probuzení, silnější existence náboženského citu a širší pojetí, které se dnes objevuje v nových státech o vztahu duchovních a světských věcí dovoluje, aby opět bylo uchopeno to, co bylo ztraceno. Nedávné konkordáty budou raziti cestu k revisi starých. Duch misionářský musí býti znovu oživen a veden takovým způsobem, aby více nesloužil za nástroj vášní a zájmů politických.

Aby církev měla záštitu před úderem nenávisi k cizincům, kněží musí býti vybírání na místě — i v Číně i v Africe. Národy bez výjimky mají míti v Římě držení svých kolejí a seminářů. Biskupstvo i kněžstvo duchem i doktrinou římské; hle, toč cíl. Na východě zesílení uniátních kostelů. Prostřednictvím jich Rusové Orientálci obrátí se k Římu ve své úzkosti.

Ve všech zemích ve formě katolické akce propaganda laiků spolčených s klerem.

Odvážnost tohoto programu jest nápadná. Pochází bezpochyby z oně extrémní plastičnosti poválečného světa, který ve Vatikánu pocítili po nepořádku, který krátký čas trval. »Církev jest nad státy a nad stranami«, neustává papež opakovati. Nad stranami, nad státy — tento program rozvíjí se s neúprosnou rozhodností, převraceje přijaté myšlenky a přetvořuje církev XX. století, která v mnoha rysech se nebude podobati církvi ze století XIX. Smlouva lateránská není uzavřena náhodně. Souvisí s generální revisí politických snah a myšlenek církve, která začala za Benedikta XV. V této synthése, co se dostavilo jako náhodné, jest fašismus. Využívá se toho, jako se využívalo nových států, když bylo již tolik oplakáno shroucení se Rakouska, jako se využilo bolševismu tím, že byl v Moskvě dosazen biskup. U nohou duchovního Césara rozprostírají se národy do nedohledna jako provincie.

Nikdy papež nebyl tak přesvědčen o své síle a vědom své důstojnosti.

P. Mussolini — diktátor a vlivný politik.

Přejděme nyní na druhou stranu Tiberu, opustíme Vatikán a vstupme do Quirínálu. Proč p. Mussolini přistoupil k uzavření nepohodlné smlouvy se Svatou Stolicí? Jaké místo zaujmají lateránské smlouvy ve fašistickém režimu? Opustíme ony nejpovrchnější důvody a výklady a hleďme dosáhnouti výkladů prohloubenějších.

Především vláda opírajíc se o sílu (strana má milion členů a vojsko čítá 200.000 mužů — tedy armáda, ať se tomu říká jakkoli) musí nevyhnutelně vyhledávati dramatický a zářivý úspěch. Neříkáme, že v tomto okamžiku je jí veřejné mínění nepřátelské. Ve svém nitru jest jí pravděpodobně nakloněno. Avšak lid, který nikdy nevzkročí na forum, který nikdy neslyší zaznívati hlas opozičního řečníka nebo kritika, který čte noviny, které nikdy nesmí posuzovati vládní akt, a spisy téhož druhu, lid, který před sedmi lety byl zbaven svobody a bezuzdné libovůle, aby se ocitl pod diktaturou, musí se často zeptati, co získává touto změnou. Snahou všemocných pánů jest dokazovati mu, co možná nejčastěji, že získané výsledky ospravedlňují samu přikrost reformy. Obyčejně diktátoři, aby uzavřeli lidem pomlouvačná ústa, pokouší se dobytí slávy vojenské a diplomatické: není pochyby, že na příklad Napoleon III. starostliv o to, aby udržel na uzdě francouzský liberalismus, nepustil se do války. Ospravedlníme takto p. Mussoliniho: vyjímaje nepředložený krok Korfu proti Řecku vede si rozumně v mezinárodních záležitostech. Podle našeho soudu nechává vzrůstati protigalské zaujetí, nebezpečné na dlouho jak pro Itálii, tak pro Francii: nezastavujme se však u této křivdy a konstatujme, že střeží se jakéhokoliv dobrodružství. Ať je tomu, jak chce, jest pro něho nezbytno, poskytnouti národu pohled na svůj úspěch. V tomto ohledu smlouvy lateránské mají vzácnou cenu. Měl však mimo to zvláštní důvod dychtiti po tom. Zmocniv se státu odvážným převratem, udělav se diktátorem, zakusil potřebu podle těch, kteří zmocnili se koruny, »normalisovati« svou autoritu, jak se říkalo v prvých letech fašismu, dosíci jakéhokoliv posvěcení. Historický konflikt Vatikánu a Quirínálu dali mu příležitost podobnou oné, kterou uměli využiti Karel Veliký ve Svatém Janu Lateránském o Vánocích r. 800, Otto Veliký, Napoleon v Notre Dame dne 2. září 1804. Kdo se tomu může diviti, že se jí zmocnil s náruživostí?

Avšak fašismus, sám o sobě, nezávisle na svém »Duce«, ucházel se o obřad 11. února 1929 ve Svatém Janu Lateránském.

Fašismus přikládá si titul »úhrnný«. Co to znamená? Žádná síla mravní, politická, počítající s národní existencí, nesmí mu býti cizí. Buď s ním nebo proti němu! Co se nepřizpůsobí, musí zajíti. Prakticky to znamená, že chce získati všechny rozkolníky a přivtěliti si je, ačli představují něco užitečného a blahodárného. Pracujíc ke cti myšlenek národních a konservativních, vzdor svému revolucionářskému postupu, diktatura chtěla odstraniti schisma náboženství a vlasti, které po šedesát let zbavuje italský stát prvků, které podle své přirozené povahy by měly přispěti k blahu státu a společnosti.

P. Bianchi ministr vnitra a jeden z quatuorviri revoluce v říjnu 1922 vysmívá se Cavourovi, Mazzinimu a jejich pokryteckým slovům: svobodná církev ve svobodném státě.

»Filosofové, kteří kráčí po nebi, mohou kárati to, co děláme, lid, který se lopotí na cestě, nám to schválí.«

Avšak seznam všeho toho, co p. Mussolini podstoupil vůči papežství, nebylo by úplně, kdyby jeho osobní obrácení se bylo mlčky opominuto. Je pravda, že p. Mussolini nikdy nenáležel k orthodoxnímu socialismu a antiklerikalismu. Ve své netrpělivosti vůči reformismu v r. 1913 vystoupil pro svou velikou nechuť, kterou měl proti zastaralým títádám, proti náboženství. Jinak vedl život velmi bouřlivý. Když se domohl svrchované autority, oženil se, dal pokřtiti své děti a již po tři léta pokaždé ve svatém týdnu odebrává se do Milánu ke své rodině, kde kněz dává mu přijímatí svátost oltářní. Již dlouhou dobu žije v přátelství s otcem Tuchi Venturi, bývalým generálním tajemníkem

Jesuitů. Tato proměna v nového člověka, kterou Vatikán vykládá jako přilnutí srdce, které posiluje přilnutí politické k novému duchovnímu řádu, citelně pomohla sblížení signatářů ve Svatém Janu Lateránském. Vatikán, jemuž fašistický nadstát neřekl nic nepřijemného, cítí se přesvědčen, ne-li zcela pln důvěry. A ve své slavnostní řeči 13. února papež chválil »prozřetelného člověka«.

VI.

Jaká bude budoucnost lateránských smluv?

Lateránské smlouvy, které definují papežovu suverenitu a slibují církvi v Itálii širší svobodu pohybu, než jakou kdy měla za bývalých konkordátů, dospěly z vytvoření dvou moci v témž království. Jest snadno říci, že doména duchovní a doména světská jsou jedna od druhé dostatečně odlišné, aby při troše dobré vůle nebylo mezi nimi ani konkurence ani zmatků. Historie dosvědčuje, že snadno ocitnou se v soupeřství. Zatím co Karel Veliký byl korunován za císaře západu, Lev III. dal upravit v Lateráně mosaiku na které papež Silvestr a císař Konstantin klečeli u nohou Kristových. Avšak ve stoletích, které následovaly, »vládce nebeský« a »vládce pozemský« se často dostali do sporu. Budou smlouvy lateránské v rámci současné Itálie řídit podobné vrtkavosti? A naopak zase, budou-li obě moci žít v dobré shodě, katolický svět nebude snad mít nedůvěru k jich intimitě a nebude to považovati za spiknutí? To jest problém.

Nejprve posuďme prvý díl alternativy, nebezpečí sporu mezi církví a královstvím.

Jest zřejmo, že nebude-li důvěry mezi oběma stranami, jejich metody, jejich doktriny a jejich vzájemné mravouky se střetnou znovu. Musíme však pomyslit, že Pius XI. a p. Mussolini dokazují, že je tu duch nevyhnutelného kompromisu. Přejí si podle všeho, aby se dílo podařilo. I sebe menší ztroskotání znamenalo by dementi jejich moudrosti. Nebezpečnější pro úspěch podniku jest prudký nacionalismus, který s sebou nese fašismus. Může Vatikán zůstat nečinný a pasivní v bojovné Itálii? Jak se smíří s tím? Nepropukne žádný antagonismus mezi vyučováním učitelů a vyučováním kněží, poskytovaným týmž žákům? Vzpomínáme si, že sotva před několika měsíci myšlenky fašistické a myšlenky katolické na sebe prudce narážely v příčině výchování mládeže. Spor zastaven byl na půl cesty, poněvadž Svatá Stolica se spokojila, ustoupivši na poli praktickém.

Mussolinovský režim pokládal tento problém výchovy za doménu, v níž nechtěl žádné cizí vměšování, ať již jakékoliv. Církev naproti tomu požadovala pro sebe římsko-katolické utváření dítěte. Kdo tedy zvítězí? Fašismus? Neuchylil by se asi ke konkordátu, který předpovídá úplné uplatnění kanonického práva v Itálii. Církev? Přijala by ona tedy onu doktrinu, podle které dítě patří především státu? Spor není tak dávný, aby se zapomnělo, s jakou energií bylo Vatikánem zavrženo státní stanovisko fašistické. Když pomyslíme, že nejen na tomto poli výchovy, ale i ve všech ostatních oborech, Svatá Stolica, aniž by poklesla, a fašismus, aniž by si uškodil, musí nalézt kompromis, aby jejich doktriny a jejich morálka harmonisovala, můžeme se ptáti, zda budou moci žít dlouho v míru vedle sebe a v jednom státě, který je v ustavičném přerodu.

V každém případě jest jisto, že obě moci ocitnou se v příštích dobách proti sobě v situacích velmi bohatých na kontrasty, v opozici a i v možnostech srážek. Papež ovšem a nejvyšší církevní osobnosti, »Duce« a jeho ministři jsou Italové. Katolicismus a fašismus, naplněny oba týmiž pocity o řádu a hierarchii, založeny na týchž zásadách absolutní disciplíny a autority, mohou doufat, že se dohodnou v jednotném duchu jednoty a svornosti. Avšak jestliže opravdu Svatá Stolica se stará o to, aby byla poslušna morálních a náboženských závazků svého duchovního ministerstva, a jestliže fašismus zůstane tím, čím byl až do dnešního dne, totiž realistickou doktrinou zaslíbenou zcela pozemským záměrům moci a panovačnosti, pro kterou všeobecný mír je preludem, pouhou modalitou bojovného života, kříž a fasces ocitnou se brzy jeden proti druhému se svými hlubokými rozpory. Neboť v podstatě oba tyto symboly představují dvě morálky, dva světy. V kříži jest bratrství; ve svazku jest sekera.

A mnohokrát, jak známo, během posledních let byl Vatikán donucen zvýšit počet konfliktů mezi doktrínami a methodami fašistickými a katolickými.

Přecházíme nyní k druhé části alternativy: neklid a podezření katolického světa. Pripustíme, že fašismus a církev zárukou rovnováhy, míry a jemných kombinací spojí se k úpravě svých vztahů v politice věčného kolísání. Vykoupení tohoto modu vivendi bude v tomto případě tehdy, když obě síly, o něž se jedná, budou se navzájem využívat k jejich vlastním účelům. A zde probudí se podezření celého veřejného mínění katolického světa mezinárodního. Nic není delikátnějšího, než vztahy duchovního a světského. A jestliže Vatikán ukáže i v nejmenším, že chce sloužit fašismu a Itálii, vyprovokuje jistou reakci u ostatních katolických národů, které budou se snažit prostředkem úplného zmezinárodnění centrální vlády církve, aby ji odvrátily od tohoto vasalství. A tak tomu bude také, jestliže Itálie a fašismus dají vzniknouti sebe menšímu podezření, že se pokládají za obránce Vatikánu. Celkem to nejmenší gesto, které bude moci býti vykládáno jako zneužití moci Itálie vzhledem k církvi a gesto, které bude vyjadřovati sebe menší stranictví církve pro Itálii, bude moci přivést skrze reakci nejen cizího papeže, ale i, jak se to konečně stalo v orthodoxním světě a z týchž důvodů, vznik autokefálních církví. Velká Kristova církev konstantinopolská, která kdysi ovládala polovinu křesťanstva, je v této době pouhým stínem stínu na základě své ochoty vůči jedinému národu, jediné rase – řecké. Na tomto omylu, jak známo, zrodily se národní církve bulharská, srbská, ruská, rumunská atd. A rovněž vzhledem k tomuto omylu se stalo, že veliký papež, jakým byl Lev XIII. na svém smrtelném loži postavil na stráž své nástupce, prorokuje, že koexistenci moci občanské a moci pontifikální v Římě by jednota katolická byla vržena do nebezpečí.

V každém případě na základě sanguinity jejich vůdců, blízkosti jejich činnostních středisek a konečně i prostředí, které tvoří novinářské zprávy, bylo by neskutně v příštích dobách pro Svatou Stolicí zabezpečiti si absolutní neodvislost a pro Itálii uchýliti se do skutečné nestrannosti. Ostatně zítra zvláštní a bizzarní ráz, který měly jejich vztahy od r. 1870, pocházející z fakta, že papež odmítl podrobiti se garančnímu zákonu, bude anachronický. Všechny ony dny, plné mystérie, v nichž černí a bílí uchylovali se do polostínu kaplí nebo do zákoutí římských paláců, budou promlčeny. Proslulá tajná vyjednávání obou římských světů, jejichž potměšilé styky, jejich zdánlivé sváry, jejich dvojsmyslné úmluvy, veškerá ona zákulisní činnost a zvláště ono domnělé nepřátelství, které zacházelo až tak daleko, že klamalo diplomaty i nejpozornější, budou musiti navždy zmizeti. Zítra půjde o to, aby se jednalo na denním světle.

Zvláště papežství nebude míti více výmluvy na bolestnou situaci, zavazující jej k podzemnímu jednání, zcela neobvyklému. Přesné texty, podepsané smlouvy upevní vzájemné postavení obou stran, či dnes správněji řečeno, obou států. Tím má býti řečeno, že zároveň s novou situací, která se zrodila ze smluv uzavřených ve Svatém Janu Lateránském, bude italský genius volán, více než před tím ještě, aby užil darů své inteligentní obratnosti a aby uvedl v činnost důmyslnost svých soustav.

Celkem není nikterak nemožno, aby italská finessa nalezla tentokrát nevyhnutelný kompromis radící zájmům církve utéci od vážných nebezpečí. Ostatně podle všech předpokladů a v období, jehož rozsah nemůže býti ještě předvídan, mezinárodní činnost Itálie lateránskými smlouvami bude sesílena. »Duce« hrál velikou hru. Jeho politika veliké moci měla mezeru, která právě je vyplňována. Církve mu napříště bude nakloněna. Získá tím.

Napoleon vzpomínaje na den, kdy chtěl míti u sebe, blízko sebe, zástupce Kristova, napsal ještě na Svaté Heleně: »Zřízení římského dvora na březích Seiny bylo by bývalo mělo důležité důsledky . . . Paříž by se byla stala hlavním městem křesťanského světa a já bych byl řídil náboženský svět právě tak dobře jako svět politický.« Není pochybnosti, abychom mluvili jasně, že ambice Mussoliniho je tatáž. A to jest fakt velké důležitosti dějinné a mezinárodní, jehož dosah Francie nesmí neuznávat. V každém případě Itálie v jisté době vytěží před očima tolika tisíc katolíků rozptýlených po světě z privilegovaného postavení, které jest právě vzhledem k církvi zabezpečováno. Vezme na sebe zcela přirozeně vzezření přirozeného ochránce římského náboženství a vytěží z toho pro svou politiku proni-

kání, pro svou vůli směřující k moci a lesku, velikou výhodu. P. Mussolini smířiv italský nacionalismus s papežstvím, nadchnul se pro důležitost katolického působení ve světě a zvláště pro veliký rozvoj missií. Tu, v tomto ohledu Francie zaujímá ještě postavení, které jí sama fašistická Itálie závidí. Jde jí o to ovšem, aby za každou cenu zachovala své nynější postavení. A nebude nikomu uškoděno, nebude-li Francie překážeti povolávání misionářů. Italské kongregace již s nadšením přivítaly lateránské smlouvy.

EUGEN ČERVINKA:

O HOSPODÁŘSKÝ PARLAMENT.

Návrhy zříditi v Československu hospodářský parlament vyšly od více osob. Obsahově jsou dosud nejen podrobněji nejednotné, ale vůbec málo propracovány; zatím se uvádějí jen nejvšeobecnější zásady. Rovněž není precizováno, má-li hospodářský parlament býti uveden v život změnou ústavy, či promlčením obyčejného protiústavního zákona, či pouze fakticky jako sbor, kterému by v zásadě ani irelevance de lege neubrala nikterak na politické moci. Podle některých budoucí hospodářský parlament má prostě navázati na existující už Poradní Sbor pro hospodářské otázky.

Hlavními propagátory hospodářského parlamentu pro ČSR jsou: revue *Parlament*, řízená drem V. Verunáčem (vychází od r. 1928); časopis *Hospodářský rozhled*, který žádal hospodářský parlament příležitostně k 28. X. 1928 za program do druhého decenia ČSR; 19. února 1929 žádal druhou komoru korporací v přednášce o krizi parlamentarismu v Průmyslovém Klubu p. senátor dr. W. Medinger. Důležitou oporu mají propagátoři hospodářského parlamentu v revue *Stěžeň*, vydávané od ledna 1928 měsíčně, od ledna 1929 čtrnáctidenně — redaktor: Jan Scheinost. Pro nestrannou informaci buď dovoleno citovati z návrhů čl. hospodářského parlamentu aspoň tato ipsissima verba:

Z článku dra R. Hotowetze: *Hospodářský parlament v revue Parlament* — číslo červen až červenec 1928:

»Nejde nijak o odstranění dnešního parlamentu vzešlého ze svobodné volby všeho lidu aniž o zkrácení jeho konečné rozhodovací kompetence i jen ve věcech hospodářských. — V tomto článku jde pouze o to, aby zákony hospodářské byly — před svým konečným usnesením v parlamentu politickém — pečlivě připraveny a předběžně usneseny zvláštním parlamentem hospodářským.

Obecné blaho není arci vždycky totožné s názory většiny, ať jakkoli složené, nesmí tedy býti směřováno s výsledkem všeobecných voleb do politického parlamentu. O to právě jde, aby hospodářské zákonodárství bylo vymaněno z důsledků měnivého složení politického parlamentu a aby o něm, aspoň předběžně — bylo rozhodováno hospodářským parlamentem, jehož složení zaručuje projednávání věcně, nestranně, s hlediska prospěchu vskutku obecného, nikoli zájmů sobeckých.

Když jsem byl ve vládě, chtěl jsem své — už před válkou propagované — myšlenky hospodářského parlamentu raziti cestu aspoň reorganizací »hospodářského poradního sboru«, který původně sestával jen ze členů vládou jmenovaných. Podle mé reformy měla převážná většina jeho členů vycházeti ze svobodné volby hospodářských interesentů, rozdělených poměrně na určité odbory. Po mém odchodu na místo volby nastoupilo de facto nové jmenování, to jmenování zájmovými korporacemi. Je to zajisté lepší, než jmenování vládou, ale resultuje z toho pohříchu, že mnozí členové takto vyslaní nejsou veskrze nezávislí a že si před svým rozhodnutím vyhražují někdy předběžně slyšení svých organizací.

Je to tedy pokrok vůči dřívějšímu stavu, ale není to daleko ještě to, čeho bude třeba dosáhnouti, totiž skutečného sboru legislativního, jehož členové by byli svobodně voleni a nesměli by přijímati žádných příkazů ani od svých voličů ani od svých organizací a stran. Hospodářský parlament takto zvolený by ovšem zákony hospodářské jen připravoval a předběžně usnášel. Konečné rozhodnutí o nich bylo by i příště ponecháno politickému parlamentu vzešlému z voleb všeobecných, s tou